

Predlog smernica za urodnjavanje rada udruženja građana i njihovih projekata

OKTOBAR 2024

Mreža „Zelena stolica“
www.zelenastolica.rs

Uvod

Kada je EKO-SISTEM program podrške započeo 2021. godine, mnogi su se iznenadili što je jedan od uslova za dobijanje finansijske podrške, bilo i uvođenje rodne ravnopravnosti u projekte organizacija koje su se na konkurs prijavile. Nakon toga, svake sledeće godine imali smo i obuku šta tačno znači uvođenje rodne perspektive u naše projekte. Mogu da se setim izraza lica koleginica i kolega koji nikako nisu uspeli da razumeju kako da uključe rodnu perspektivu u svoje projekte. Mislili su da zaštita životne sredine odnosi se na sve ljude. Nisu imali jasnu sliku o tome koliko ova oblast ima vrlo izraženu rodnu dimenziju. Naravno, kada je to bio uslov, svi smo osmislili i uključili po neku aktivnost kojom smo pokazali da su naši projekti rodno senzitivni. Kada su nam na obuci sledeće godine pokazali koliko je novca u budžetu odvojeno za uvođenje rodne ravnopravnosti, u tom prethodnom ciklusu, veoma jasno se videlo da to što smo uradili je minimalno i nekako više simbolično. Iz godine u godinu smo sve više urodnjavali naše projekte i naravno povećavali iznose budžeta za aktivnosti unapređenja rodne ravnopravnosti.

Danas gotovo da nema konkursa za podršku projektima koji nije rodno orijentisan. To je i normalno jer rodna ravnopravnost se ne tiče samo žena već čitavog društva. Želeći da članicama mreže „Zelena stolica“ pomognemo da se lakše snalaze u sferi rodne ravnopravnosti izradili smo ove smernice. U vremenu kada jačaju antirodni pokreti, kada je Zakon o rodnoj ravnopravnosti suspendovan, važno je da imamo ovakve smernice da bismo razumeli kompleksnost oblasti rodne ravnopravnosti. Smernice bi takođe trebalo da članicama mreže „Zelena stolica“ pokažu pravac kojim bi razvoj njihovih organizacija kao i projektnih ideja trebao da ide.

Rodna ravnopravnost

Prema tekstu Evropske povelje o rodnoj ravnopravnosti na lokalnom nivou **„rodna ravnopravnost pretpostavlja da u jednom društvu, zajednici ili organizaciji postoje jednake mogućnosti za žene i muškarce da doprinesu kulturnom, političkom, ekonomskom i socijalnom napretku, kao i da imaju jednake mogućnosti da uživaju sve koristi i dobrobiti od napretka jedne zajednice.“**

Rodna ravnopravnost stoga podrazumeva jednaka prava, odgovornosti i mogućnosti, ravnomerno učešće i uravnoteženu zastupljenost žena i muškaraca u svim oblastima društvenog života, jednake mogućnosti za ostvarivanje prava i sloboda, korišćenje ličnih znanja i sposobnosti za lični razvoj i razvoj društva, jednake mogućnosti i prava u pristupu robama i uslugama, kao i ostvarivanje jednake koristi od rezultata rada, uz uvažavanje bioloških, društvenih i kulturološki formiranih razlika između muškaraca i žena i različitih interesa, potreba i prioriteta žena i muškaraca prilikom donošenja javnih i drugih politika i odlučivanja o pravima, obavezama i na zakonu zasnovanim odredbama, kao i ustavnim odredbama (čl. 3 Zakona o rodnoj ravnopravnosti).

Rodna ravnopravnost takođe podrazumeva pravo na jednakost (jednako učešće, mogućnosti i pristup resursima) i pravo na različitost (različit tretman u određenim okolnostima, koji se u skladu sa Zakonom onda ne tretira kao diskriminacija). Ona predstavlja težnju ka uspostavljanju društva bez diskriminacije na osnovu pola i roda, gde će žene i muškarci imati jednake preduslove za ostvarivanje svojih prava i potreba. Rodna ravnopravnost pretpostavlja, kao cilj, društvo u kojem svi ljudi imaju jednake mogućnosti da doprinesu kulturnom, političkom, ekonomskom i socijalnom napretku, kao i iste mogućnosti da uživaju sve koristi od napretka jedne zajednice.

Terminologija

Da bi smo imali jednako razumevanje pojmova o kojima govorimo, važno je usaglasiti terminologiju, korišćenje reči i izraza (član 6. Zakona o rodnoj ravnopravnosti):

- **urodnjavanje** (engl. gender mainstreaming) predstavlja sredstvo za ostvarivanje i unapređivanje rodne ravnopravnosti kroz uključivanje rodne perspektive u sve javne politike, planove i prakse, kao i u unutrašnju logiku njihovog delovanja;
- **uravnotežena zastupljenost** polova postoji kada je zastupljenost jednog od polova između 40-50% u odnosu na drugi pol, a osetno neuravnotežena zastupljenost polova postoji kada je zastupljenost jednog pola niža od 40% u odnosu na drugi pol, osim ako iz posebnog zakona ne proizlazi drugačije;
- **rodno zasnovano nasilje** je svaki oblik fizičkog, seksualnog, psihičkog, ekonomskog i socijalnog nasilja koje se vrši prema licu ili grupama lica zbog pripadnosti određenom polu ili rodu, kao i pretnje takvim delima, bez obzira na to da li se dešavaju u javnom ili privatnom životu, kao i svaki oblik nasilja koji u većoj meri pogađa lica koja pripadaju određenom polu;
- **nasilje prema ženama** označava kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije prema ženama i sva dela rodno zasnovanog nasilja koja dovode ili mogu da dovedu do fizičke, seksualne, psihičke, odnosno, finansijske povrede ili patnje za žene, obuhvatajući i pretnje takvim delima, prinudu ili proizvoljno lišavanje slobode, bilo u javnosti bilo u privatnom životu;
- **nasilje u porodici** označava svako delo fizičkog, seksualnog, psihičkog, odnosno ekonomskog nasilja do kojeg dolazi u okviru porodice ili domaćinstva, odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, nezavisno od toga da li izvršilac deli ili je delio isto boravište sa žrtvom;
- **uznemiravanje** jeste svako neželjeno ponašanje koje ima za cilj ili posledicu povredu dostojanstva lica ili grupe lica na osnovu pola, odnosno roda, a naročito ako se time stvara strah ili neprijateljsko, zastrašujuće, ponižavajuće i uvredljivo okruženje;
- **seksualno, odnosno polno uznemiravanje** jeste svaki neželjeni verbalni, neverbalni ili fizički akt seksualne prirode koji ima za cilj ili posledicu povredu ličnog dostojanstva, a naročito ako se time stvara strah, neprijateljsko, zastrašujuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje;
- **seksualno, odnosno polno ucenjivanje** je svako ponašanje lica koje, u nameri činjenja ili nečinjenja dela seksualne prirode, uceni drugog da će u slučaju odbijanja pružanja traženog protiv njega ili njemu bliskog lica izneti nešto što može škoditi njenoj ili njegovoj časti ili ugledu;
- **podsticanje na diskriminaciju** na osnovu pola, odnosno roda je davanje uputstava o načinu preduzimanja diskriminatornih postupaka i navođenje na diskriminaciju na osnovu pola, odnosno roda, i na drugi sličan način;
- **rodno osetljiv jezik** jeste jezik kojim se promoviše ravnopravnost žena i muškaraca i sredstvo kojim se utiče na svest onih koji se tim jezikom služe u pravcu ostvarivanja ravnopravnosti, uključujući promene mišljenja, stavova i ponašanja u okviru jezika kojim se služe u ličnom i profesionalnom životu;
- **organi javne vlasti** jesu državni organi, organi autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave, kao i javna preduzeća, ustanove, javne agencije i druge organizacije i lica kojima su zakonom poverena pojedina javna ovlašćenja, kao i pravno lice koje osniva ili finansira u celini, odnosno u pretežnom delu Republika Srbija, autonomna pokrajina ili jedinica lokalne samouprave;

Politika jednakih mogućnosti

Politika jednakih mogućnosti u skladu sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti podrazumeva:

1. ravnopravno učešće žena i muškaraca u svim fazama planiranja, pripreme, donošenja i sprovođenja odluka koje utiču na položaj žena;
2. uzimanje u obzir različitih interesa, potreba i prioriteta žena i muškaraca prilikom donošenja javnih i drugih politika i odlučivanja o pravima, obavezama i na zakonu zasnovanim interesima;
3. preduzimanje mera kojima se obezbeđuje jednaka polazna tačka za ostvarivanje principa jednakih mogućnosti za lica, odnosno grupe lica koja se nalaze u nejednakom položaju po osnovu pola, punih karakteristika, odnosno roda, posebno pripadnika osetljivih društvenih grupa.

Obaveze Udruženja građanki i građana u Zakonu o rodnoj ravnopravnosti

Pravo na učlanjenje u udruženje, i aktivno učešće u radu udruženja, i radu njihovih organa, uključujući i pogodnosti koje obezbeđuju, ostvaruju se bez bilo kog vida diskriminacije na osnovu pola, odnosno roda, u skladu sa aktima te organizacije.

Neće se smatrati diskriminacijom ako je osnivanje, učlanjenje i aktivnosti udruženja isključivo ili prevashodno namenjeno licima i grupama lica istog pola ili roda, opravdano zakonitim ciljem, a sredstva za ostvarivanje toga cilja su primerena i nužna.

Zakon predviđa oblasti koje su posebno važne za uvođenja opštih i posebnih mera unapređenja rodne ravnopravnosti. To se odnosi na oblast rada, zapošljavanja i samozapošljavanja, oblast zaštite životne sredine, oblast energetike, oblast socijalne i zdravstvene zaštite, oblast obrazovanja, vaspitanja, nauke i tehnološkog razvoja, oblast informaciono-komunikacionih tehnologija i informacionog društva, oblast odbrane i bezbednosti, oblast saobraćaja, oblast culture, oblast javnog informisanja i oblast sporta. Zakon striktno zbranjuje uznemiravanje, seksualno uznemiravanje i seksualno ucenjivanje na radu ili u vezi sa radom na osnovu pola odnosno roda koje čine poslodavci, zaposleni ili druga radno angažovana lica prema drugim zaposlenima ili drugim radno angažovanim licima.

Uznemiravanje na osnovu pola i seksualno uznemiravanje zabranjeni su ne samo na radnom mestu, već i prilikom zapošljavanja, stručnog usavršavanja i napredovanja. Ovo je veoma važna oblast za rad udruženja građana. Potrebno je da imamo svest o tome da naše aktivnosti i prikupljanje ličnih podataka učesnica i učesnika mogu katkada biti povod za različite videove uznemiravanja sa elementima proganjanja. Zbog toga nam je potrebno da uređujemo rad naših Udruženja vodeći se principima rodne ravnopravnosti, nenasilja i usvajajući smernice, pravila rada i postupanja u vezi sa prikupljanjem ličnih podataka, seksualnim uznemiravanjem i proganjanjem.

Urođnjavanje

Uvođenje rodne perspektive u rad udruženja građanki i građana sprovodi se kroz urođnjavanje politika i procedura organizacije, kao i kroz uvođenje rodnihi ciljeva i rezultata aktivnosti i projekata koje udruženje sprovodi. Urođnjavanje kao princip treba da bude filter kroz koji ćemo moći da provučemo sve ono što kao organizacija radimo. Zakon o rodnoj ravnopravnosti prepoznaje opšte i posebne mere ostvarivanje i unapređivanje rodne ravnopravnosti. Opšte mere su one mere koje u određenoj oblasti zabranjuju diskriminaciju na osnovu pola, odnosno roda, ili nalažu mere i aktivnosti radi ostvarivanja rodne

ravnopravnosti. Posebne mere su aktivnosti, mere, kriterijumi i prakse u skladu sa načelom jednakih mogućnosti kojima se obezbeđuje ravnopravno učešće i zastupljenost žena i muškaraca, posebno pripadnika osetljivih društvenih grupa, u svim sferama društvenog života i jednake mogućnosti za ostvarivanje prava i sloboda.

Prilikom određivanja posebnih mera moraju se uvažavati različiti interesi, potrebe i prioriteti žena i muškaraca, a posebnim merama mora se obezbediti:

1. pravo žena, devojčica i muškaraca na informisanost i jednaku dostupnost politikama, programima i uslugama;
2. primena urođnjavanja i rodno odgovornog budžetiranja u postupku planiranja, upravljanja i sprovođenja planova, projekata i politika;
3. promovisanje jednakih mogućnosti u upravljanju ljudskim resursima i na tržištu rada;
4. uravnotežena zastupljenost polova u upravnim i nadzornim telima i na položajima;
5. uravnotežena zastupljenost polova u svakoj fazi formulisanja i sprovođenja politika rodne ravnopravnosti;
6. upotreba rodno senzitivnog jezika kako bi se uticalo na uklanjanje rodni stereotipa pri ostvarivanju prava i obaveza žena i muškaraca;
7. prikupljanje relevantnih podataka razvrstanih po polu i njihovo dostavljanje nadležnim institucijama.

Posebne mere se primenjuju sve dok se ne postigne cilj zbog kojeg su propisane.

Kao vrste posebnih mera možemo navesti:

- mere koje se određuju i sprovode u slučajevima osetno neuravnotežene zastupljenosti polova;
- podsticajne mere, kojima se daju posebne pogodnosti ili uvode posebni podsticaji u cilju unapređenja položaja i obezbeđivanja jednakih mogućnosti za žene i muškarce u svim oblastima društvenog života;
- programske mere, kojima se operacionalizuju programi za ostvarivanje i unapređenje rodne ravnopravnosti.

Načini uvođenja rodne perspektive

Članice mreže “Zelena stolica” urođnjavanje mogu da uvode sagledavanjem rodne perspektive u svom okruženju. One to mogu raditi kroz rodne analize koje nam daju uvid kakvi su rodni odnosi i uloge u našoj organizaciji? Da li u organima Udruženja imamo jednako muškaraca i žena ili ne, koje pozicije žene zauzimaju u našim organizacijama, šta rade, šta mi kao organizacije civilnog društva radimo kad je rodna ravnopravnost u pitanju, da li možemo još više ili drugačije da doprinesemo ovoj temi, da li imamo jasne ciljeve koji doprinose rodnoj ravnopravnosti i unapređenju položaja i života žena u našem društvu..itd... Ukoliko u organima i telima osgranzicije imate izražene rodne nejednakosti, potrebno je pokrenuti postupke kako bi se ove nejednakosti otklonile. Razgovarajte sa članicama i članovima organa i tela i zajedno sa njima napravite plan urođnjavanja sa jasno određenim vremenskim periodom. Analizirajte svoje statute i predložite izmene u delu uvođenja principa rodne ravnopravnosti u rad organizacije.

Sledeći zadatak je analiza internih akata. Sva interna akta bi trebalo da su urođnjena. Njihova primena mora da se prati kao i njihov uticaj na muškarce ili žene. Ukoliko primetimo razliku potrebo je definisati posebne mere za ispravljanje rodne nejednakosti. Osim toga analiza učešća članica i članova organizacije u različitim aktivnostima i događajima na kojima se predstavlja organizacija će nam pokazati da li su oba pola uravnoteženo prisutna ili nisu. Znamo da je ovo teško i zahteva posebne napore ali ako se predvidi

unapred i razviju instrumenti za prikupljanje podataka to onda postaje rutinski zadatak. Najvažnije je da pokažemo dobru nameru i sebi postavimo cilj a to je unapređenje rodne ravnopravnosti u našem radu, aktivnostima i programima.

Projektne ideje koje razvijamo i projekti koje realizujemo predstavljaju intervencije u našoj zajednici kojima neke od nagomilanih problema zaštite životne sredine želimo da rešimo. I ako nam se na prvi pogled čini da problemi pogađaju sve podjednako znamo jako dobro iz iskustva da to i nije baš tako. Gotovo svi ti problemi utiču različito na živote žena i muškaraca u našoj zajednici.

Zbog toga je važno pre pisanja projekta utvrditi kako naš problem utiče na oba pola. Nakon toga treba pristupiti pisanju projekta. Kada utvrdimo razliku za koju je potrebna intervencija moramo deo budžeta opredeliti i za ispravljanje rodne njeđnakosti u okviru rešavanja pomenutog problema.

Zato je uvek važno da vodimo računa o rodnoj statistici. Potrebno je da svi podaci koje prikupljamo u okviru rada organizacije budu razvrstani po polu. Kasnija analiza ovih podataka treba da nam pokaže kako i koliko su oba pola uključeni u naše aktivnosti? Rodna statistika može da nam pomogne da naše projekte urodimo, da imamo jasnu argumentaciju zašto neku intervenciju sprovodimo i kako ona utiče na oba pola.

U današnje vreme važno je da svako Udruženje usvoji procedure za prevenciju seksualnog uznemiravanja u organizaciji, kao i mehanizme prijave i postupanja u slučaju da se tako nešto desi.

Zaključak

Poštujući ove principe i uvodeći princip unapređenja rodne ravnopravnosti kao važan aspekt svakog budućeg rada, uradićete ogromnu stvar za održivost Udruženja. Osim što ćete ojačati snagu Udruženja, otvorićete prostor za ostvarivanje potencijala žena koji će osigurati uspešnije rešavanje nagomilanih problema u zaštiti životne sredine i prilagođavanju na klimatske promene. Koristite ove smernice i postavljajte pitanja. Kao i usvakoj novoj oblasti potrebno je da zajednički promišljamo i uvodimo nove uspešne prakse koje će učiniti da rad naših organizacija bude urodjen.

Ovaj materijal izrađen je u okviru programa EKO-SISTEM Podrška reformama u zaštiti životne sredine, koji sprovode Mladi istraživači Srbije (MIS), uz podršku Švedske preko Švedske agencije za međunarodni razvoj i saradnju (Sida). Za sadržaj ovog materijala odgovorni su isključivo autori. Mladi istraživači Srbije i Sida ne dele nužno stavove i tumačenja izrečena u ovom materijalu.